

Američko suočavanje sa ovim stvarnostima otvorilo je novo pitanje koje do tada nije postavljano Sjedinjenim Državama: da li je američka spoljna politika priča koja ima početak i kraj, priča u kojoj su konačne pobjede moguće? Ili je tu reč samo o procesu upravljanja problemima i prilagođavanju neprestanim izazovima? Ima li spoljna politika svoje odredište ili je reč o aktivnosti koja nikad potpuno ne prestaje?

Odgovarajući na ova pitanja Amerika se upušta u mučne debate i domaće podele oko prirode svoje svetske uloge. To je na neki način druga strana medalje njenog istorijskog idealizma. Stvarajući obrise koncepcije svoje uloge u svetu i shvativši to kao test svoje moralne savršenosti, Amerika je, kad u tome ne bi uspela, samu sebe kažnjavala – ponekad i veoma teško. Očekujući kulminaciju tih svojih pokušaja – miroljubivi, demokratski i na pravilima zasnovani svet koji je propovedao Vilson – ona se često osećala nesigurnom u svojoj spoljnoj politici shvaćenoj kao stalno nastojanje na ispunjenju zamišljenih ciljeva. Sa svakim predsednikom koji je insistirao na tome da Amerika ima *načela* dok se druge zemlje rukovode samo svojim nacionalnim interesima, Sjedinjene Države rizikovale su ekstremne situacije, naprezanja i razočaranja.

Od kraja Drugog svetskog rata u potrazi za svojom vizijom svetskog poretka, Amerika se angažovala u pet ratova u ime širokih ciljeva koji su u početku nailazili na gotovo univerzalno prihvatanje u javnosti, da bi kasnije postali predmet neslaganja, često na ivici nasilja. U tri takva rata konsenzus u vladajućem vrhu naglo se preokrenuo u program jednostranog povlačenja. Tri puta u dve generacije široko javno mnjenje u Sjedinjenim Državama otkazalo je podršku ratu zato što ništa nije promenilo ili je bio loše vođen – u Vijetnamu kao rezultat kongresnih odluka, a u Iraku i Avganistanu po izboru predsednika.

Pobeda u Hladnom ratu bila je praćena urođenom dvosmislenošću. Amerika je tragala za svojom dušom ispitujući moralnu vrednost svojih napora u meri kojoj je teško naći paralelu u istoriji. Bilo je to zato što su ili američki ciljevi bili neostvarljivi ili što strategija nije odgovarala. Kritičari će ove nedostatke pripisati moralnim i intelektualnim manama lidera Amerike. Istoričari će verovatno zaključiti da je njihov uzrok u nesposobnosti čitavog društva da se odluči između sile i diplomatije, realizma i idealizma, moći i legitimiteta.

POČETAK HLADNOG RATA

Ništa u karijeri Harija S. Trumana nije ukazivalo na to da će on postati predsednik, a još manje da će predvoditi u stvaranju strukture međunarodnog poretka koji će trajati tokom čitavog Hladnog rata i pomoći da se on i odluči. Pa ipak, ovaj suštinski nedvosmisleno američki „običan čovek“ izbio je na površinu kao jedan od najoriginalnijih američkih predsednika.

Nijedan predsednik se nije suočio sa tako zastrašujućim zadatkom. Rat se završio bez ijednog pokušaja velikih sila da ponovo definišu međunarodni

poredak kao što je to učinjeno u sporazumu u Vestfaliji 1648. i na Bečkom kongresu 1815. Prvi Trumanov zadatak zato je bio da konkretizuje Ruzveltovu viziju realistički zamišljene međunarodne organizacije nazvane Ujedinjene nacije. Potpisana 1945, njena osnivačka povelja spojila je dva oblika međunarodnog odlučivanja. Generalna skupština imala je univerzalno članstvo zasnovano na doktrini o jednakosti država – „jedna država, jedan glas“. Paralelno s tim Ujedinjene nacije trebalo je da ustanove kolektivnu bezbednost putem globalne saglasnosti – koncerta sila – u vidu Saveta bezbednosti čiji su „stalni članovi“ pet velikih država (Sjedinjene Države, Britanija, Francuska, SSSR i Kina) sa pravom veta. (Britanija, Francuska i Kina uključene su koliko zbog svojih velikih dostignuća, toliko i zbog svojih tekućih sposobnosti.) Zajedno sa rotirajućom grupom od devet dodatnih zemalja, Savet bezbednosti imao je posebnu odgovornost da „održava međunarodni mir i bezbednost“.

Ujedinjene nacije mogle su da ispune dužnost koja im je poverena jedino ako stalni članovi na isti način shvataju pojam svetskog poretka. U pitanjima u kojima ne postoji saglasnost, svetska organizacija može samo da konstatuje razlike pre nego da ih ublaži. Na poslednjem sastanku na vrhu ratnih saveznika (Trumana, Čerčila i Staljina) u Potsdamu, jula i avgusta 1945, određene su okupacione zone Nemačke. (Čerčila je posle izbornog poraza na polovini sastanka zamenio Klement Atli, njegov zamenik u toku rata.) Tom prilikom Berlin je stavljen pod zajedničku upravu četiri pobedničke sile, uz garantovani prilaz do zapadnih okupacionih zona kroz teritoriju koju su okupirali Sovjeti. Pokazalo se da je to bio poslednji značajniji sporazum između ratnih saveznika.

U pregovorima o sprovođenju dogovorenog zapadni saveznici i Sovjetski Savez zapadali su u sve veće teškoće. SSSR je insistirao na formiranju nove međunarodne, društvene i političke strukture u Istočnoj Evropi na načelu koje je postavio Staljin 1945: „Onaj ko okupira teritoriju⁴ nameće i svoj sopstveni društveni sistem. Svako nameće svoj sistem do granice do koje može dopreti njegova vojska. Drugačije ne može biti.“ Napustivši sve pojmove vestfalskih načela u korist „objektivnih činilaca“, Staljin je na taj način nemilosrdno, iako postepeno, nametnuo moskovski marksističko-lenjinstički sistem širom Istočne Evrope.

Do prve vojne konfrontacije među ratnim saveznicima došlo je oko prilaza prestonici nekadašnjeg neprijatelja – Berlinu. Odgovarajući 1948. na sjedinjenje tri okupacione zone zapadnih saveznika, Staljin je presekao puteve ka Berlinu koji su sve do kraja blokade održavani uglavnom posredstvom američkog vazdušnog mosta.

Kako je Staljin analizirao „objektivne“ činioce vidi se iz razgovora koji sam 1989. vodio sa Andrejem Gromikom, sovjetskim ministrom spoljnih poslova koji je na tom položaju bio 28 godina da bi ga novodošavši Mihail

⁴ Milovan Djilas, *Conversation with Stalin*, preveo Michael B. Petrovich, New York, Harcourt Brace and Company, 1962, 114.

Gorbačov po hitnom postupku poslao navise na uglavnom ceremonijalnu poziciju predsednika države. Gromiko je zato imao dosta vremena za svoju priču o tome kako je poštovao rusku istoriju ali ne i budućnost da bi je i dalje štiti po svom nahodenju. Upitao sam ga kako bi Sovjetski Savez, posle svih razaranja koja je pretrpeo u ratu mogao da se nosi s američkim vojnim odgovorom na blokadu Berlina. Gromiko je odvratio da je Staljin odgovorio na slična pitanja svojih podređenih, a odgovor se sveo na to da je on verovao kako SAD zbog tako lokalnog pitanja ne bi upotrebile nuklearno oružje. Ako bi, pak, zapadni saveznici pribegli primeni konvencionalnih suvozemnih snaga da bi se probili do Berlina, sovjetske snage imale su naređenje da pruže otpor uopšte ne obaveštavajući Staljina o tome. Da su se, pak, američkim rečima, Staljin se osećao dovoljno jakim za lokalni rat, ali ne bi rizikovao opšti rat protiv Sjedinjenih Država.

Od tada su dve sile nastojale samo da netremice posmatraju jedna drugu, ne rešavajući uzroke postojeće krize. Evropa, oslobođena nacizma, našla se u opasnosti od pritiska jedne nove hegemonističke sile. Nove nezavisne države u Aziji sa još nejakim instucijama i dubokim domaćim, često etničkim, podelama – mogle su ostvariti svoje samoodređenje ali ih je to izlagalo konfrontaciji na osnovi doktrine neprijateljske prema Zapadu i protivne pluralizmu, kako domaćem tako i međunarodnom.

Kod takvog stanja stvari Truman je načinio strateški izbor fundamentalan za američku istoriju i evoluciju međunarodnog poretka. Učinio je kraj istorijskom iskušenju „ići sam“ i obavezao Ameriku na permanento oblikovanje novog međunarodnog poretka. Preduzeo je niz ključnih inicijativa. Grčko-turski program pomoći 1947. zamenio je dotacije kojima je Britanija održavala ove dve bitne zemlje Mediterana (koje više nije bila u stanju da daje). U 1948. Maršalov plan sa svojim programom obnovio je ekonomsko zdravlje Evrope. U 1949. pak, Trumanov ministar spoljnih poslova Din Ačeson predsedavao je ceremonijom koja je obeležila stvaranje NATO-a (Severnoatlantske ugovorne organizacije) kao ugaonog kamena novog međunarodnog poretka pod američkim pokroviteljstvom.

NATO je označio novi pravac u uspostavljanju evropske bezbednosti. Za međunarodni poredak nije više bila karakteristična tradicionalna evropska ravnoteža moći precizirana kroz promene koalicija više država. Umesto toga, svaka druga ravnoteža koja je preovladala svodila se na onu koja postoji između dve nuklearne supersile. Ako bi jedna od njih nestala ili ako ne bi reagovala, ravnoteže više ne bi bilo pa bi jedna od njih postala dominantna. Ono prvo dogodilo se 1990. sa kolapsom Sovjetskog Saveza, a drugo se odnosilo na večito strahovanje saveznika Amerike tokom Hladnog rata da će ona izgubiti interes za odbranu Evrope. Zemlje-članice Severnoatlantskog saveza učestvuju u njemu izvesnim svojim vojnim snagama ali više u smislu ulaznice pod američki nuklearni kišobran nego kao delotvorni element lokalne odbrane. To što je Amerika izgradila u Trumanovoj eri predstavljalo je jednostranu garanciju u formi tradicionalnog saveza.

Kad je jednom ovakva struktura postavljena na svoje mesto, istorijska debata o krajnjem cilju američke spoljne politike ponovo je oživela. Jesu li ciljevi novog saveza moralni ili strateški? Da li je u pitanju koegzistencija ili kolaps protivnika? Da li Amerika želi zamenu protivnika ili evoluciju? Zamena navodi protivnika da prekine sa svojom prošlošću u jednom sveobuhvatnom činu ili gestu, dok je evolucija postepeni proces i znak namere sprovođenja krajnjih spoljnopolitičkih ciljeva u nezavršenim fazama i tretiranje protivnika kao postojeću stvarnost dok te faze traju. Koji će kurs Amerika odabrati? Iskazujući svoju istorijsku ambivalentnost, Amerika je odabrala oba.

STRATEGIJE PORETKA U HLADNOM RATU

Najobuhvatniji američki strateški plan u Hladnom ratu izradio je tada gotovo nepoznati funkcioner u spoljnopolitičkoj službi Džordž Kenan koji je bio na čelu političkog odeljenja američke ambasade u Moskvi. Nijedan funkcioner tog ranga nije do tada u tolikoj meri rukovodio američkom debatom o svetskoj ulozi Sjedinjenih Država. I dok je Vašington još uvek uživao u ratnoj euforiji zasnovanoj na verovanju u Staljinovu dobru volju, Kenan je predvideo konfrontaciju koja se iza brega pomaljalo. Kako je on tvrdio u svom ličnom pismu kolegi 1945, Sjedinjene Države treba da se suoče sa činjenicom da će njihov sovjetski saveznik po završetku rata postati njihov protivnik:

Osnovni konflikt je na taj način nastao⁵ oko Evrope između interesa atlantske pomorske sile, koja se zalaže za snažan i nezavisan politički život poluostrva Evrope, i interesa ljubomorne evroazijske kopnene sile koja će uvek težiti da se proširi prema zapadu i nikad neće naći mesto – osim Atlantskog okeana, na kome će se svojevuljno i sigurno zaustaviti.

Kenan je predložio i izričit strateški odgovor: „skupimo u naše ruke sve karte koje imamo i zaigrajmo na njihove maksimalne vrednosti“. Njegov zaključak bio je da će Moskva dominirati Istočnom Evropom: bila je bliža ruskim centrima moći nego Vašington i, koliko god nam to bilo žao, ruske trupe stigle su prve do nje. Prema tome, Sjedinjene Države treba da konsoliduju sferu u Zapadnoj Evropi pod američkom zaštitom, s tim da linija podele ide kroz Nemačku, i tu sferu dovoljno osnaže i povežu kako bi održale geopolitičku ravnotežu.

Ovu proročku tezu posleratnog razvoja situacije odbacio je Kenanov kolega Čarls „Čip“ Bolen oslanjajući se na Vilsonovu doktrinu prema kojoj je „spoljna politika ove vrste nedopustiva u demokratiji; samo totalitarne države mogu voditi takvu politiku“.⁶ Vašington je mogao prihvatiti ravnotežu moći kao činjenicu ali ne i kao politiku.

⁵ Kennan to Charles Bohlen, Jan. 26, 1945, u John Lewis Gaddis, *George Kennan: An American Life*, New York, Penguin Books, 2011, 188.

⁶ Bohlen, *Witness to History*, 176.

U februaru 1946. američka ambasada u Moskvi dobila je nalog da ispita da li doktrinarni Staljinov govor znači promenu u sovjetskom zalaganju za harmonizovani međunarodni poredak. Kenan, u to vreme šef misije dobio je priliku o kojoj mnogi diplomati sanjaju – da prezentira svoja gledišta direktno na najvišem nivou ne tražeći prethodno odobrenje ambasade.⁷ Kenan je odgovorio telegramom na 19 kucanih stranica bez proreda. Suština takozvanog „dugog telegrama“ bila je da celokupna američka politika vezana za sovjetske namere treba da se preispita. Sovjetski lideri posmatrali su odnose između Istoka i Zapada kao nadmetanje dve suprotne koncepcije svetskog poretka i predali se „tradicionalnom i instinktivnom ruskom osećanju nesigurnosti“, prigrivši ga kao revolucionarnu doktrinu globalnog dometa. Kremlj je svaki aspekt međunarodnih poslova tumačio u svetlosti sovjetske doktrine o bici za prednost između onoga što je Staljin nazvao „dva centra od svetskog značaja“ – kapitalizma i komunizma – čije je globalno nadmetanje neizbežno i koje se može završiti samo sa jednim pobednikom. Mislili su da je ta bitka neizbežna, pa su je takvom i učinili.

Sledeće godine Kenan, tada već šef odeljenja političkog planiranja u Ministarstvu spoljnih poslova, objavio je anonimno svoja gledišta u časopisu *Spoljni poslovi*, potpisavši se sa „X“. U suštini, njegov članak imao je istu poentu kao i dugi telegram: sovjetski pritisak na Zapad je realan i svojstven za Sovjete, ali ga je moguće „suzbiti neposrednom i snažnom primenom“⁸ kontrapritiska kroz seriju konstantno promenljivih geografskih i političkih mera“.

Teodor Ruzvelt ne bi imao teškoća u prihvatanju ove analize, ali u razradi ideje o tome kako bi se konflikt mogao završiti, on se ponovo vratio na Vilsonovu teritoriju. Predvideo je u jednom trenutku jalove konfrontacije Moskve sa spoljnim svetom da će možda neki budući sovjetski lider osetiti potrebu za dodatnom podrškom van partijskog aparata, u široj javnosti koja je nezrela i neiskusna pošto nikad nije imala prilike da razvije svoje nezavisno političko mišljenje. No, ako bi se „jedinstvo i delotvornost Partije“⁹ kao političkog instrumenta ikad tako narušilo, „Sovjetska Rusija bi se preko najči mogla promeniti i od najjačeg nacionalnog društva postati jedno od najslabijih i najžalosnijih“. Ovo predskazanje – u suštini tačno – bilo je wilsonijansko po uverenju da će na kraju procesa demokratska načela nadvladati i legitimitet doći na prvo mesto.

Ovo uverenje svakako podseća na praksu Dina Ačesona koja je postala model za mnoge kasnije ministre spoljnih poslova (uključujući i mene). Od 1949. do 1953. taj model značio je koncentraciju na stvaranje – kako je Ačeson rekao – „situacija snage“ posredstvom NATO pakta, što je značilo da bi diplomatski odnosi između Istoka i Zapada manje-više automatski trebalo da odražavaju ravnotežu moći. Tokom Ajzenhauerovog mandata njegov na-

⁷ U tom trenutku nije bilo američkog ambasadora pošto je Averel Hariman završio dužnost, a Volter Bedel Smit još nije bio stigao.

⁸ „X“ (George Kennan), „The Sources of Soviet Conduct“ – *Foreign Affairs* 25, no. 4, July 1947.

⁹ Ibid.

slednik ministar Džon Foster Dalas proširio je sistem saveza stvarajući (1954) pakt za Jugoistočnu Aziju SEATO i Bagdadski pakt za Srednji istok (1955). Obuzdavanje i kontrola u stvari su bili podjednakog intenziteta i to je postignuto stvaranjem dva vojna saveza oko čitave sovjetske periferije na dva kontinenta. Svetski poredak sastojao se u konfrontaciji dve nepodudarne supersile koje su, svaka za sebe, u svojoj sferi organizovale međunarodni poredak.

Oba ministra spoljnih poslova na moć i diplomatiju gledala su kao na sukcesivne faze: Amerika bi prva trebalo da se konsoliduje i demonstrira svoju moć, pa bi zatim Sovjetski Savez bio obavezan da prestane sa izazovima i prihvati razumno prilagođavanje odnosa sa nekomunističkim svetom. Ipak, ako bi diplomatija trebalo da se zasniva na pozicijama vojne snage, zašto je bilo potrebno da njene aktivnost budu privremeno obustavljene u prvim fazama uspostavljanja atlantskog odnosa? Isto tako – na koji je način trebalo da se snaga slobodnog sveta prenese na drugu stranu? To pitanje je važno pošto je nuklearni monopol Amerike, zajedno sa teškim razaranjem koje je Sovjetski Savez pretrpeo u ratu, osigurao ravnotežu moći koja je na početku Hladnog rata bila izuzetno povoljna za Zapad. Nije bilo potrebe stvoriti „situaciju snage“ jer je ona već postojala.

Vinston Čerčil prepoznao je ovo u svom govoru 1948. tvrdeći da pregovaračka pozicija Zapada neće nikad biti jača od one koja je postojala tog trenutka. Na pregovorima je trebalo insistirati, a nikako ih odlagati:

Postavlja se pitanje:¹⁰ šta će se desiti ako oni dođu do atomske bombe i nagomilaju veliki arsenal? Sami ćete moći da prosudite šta će se tada dogoditi na osnovu onoga što se sad dešava. Ako se ove stvari događaju u zelenoj šumi – šta će tek sve biti u suvoj?... Niko razuman ne može verovati da imamo neograničeno vreme na raspolaganju. Potrebno je stvari dovesti do kraja i potpuno ih rešiti... Zapadne nacije umaju mnogo više izgleda da postignu trajno rešenje bez krvoprolića ukoliko formulišu svoje pravedne zahteve i dok raspolazu atomskom moći pre no što do nje dođu i ruski komunisti.

Truman i Ačeson nesumnjivo su smatrali da je rizik prevelik i protivili su se širokim pregovorima iz straha da bi to oslabilo savezničku koheziju. Iznad svega, Čerčil je bio lider opozicije a ne premijer kad je zahtevao bar odlučni diplomatski obračun, a njegov naslednik Klement Atli, sa svojim ministrom spoljnih poslova Ernestom Bevinom, sigurno bi se odupro svim planovima koji donose rizik od izbivanja rata.

U tom kontekstu Sjedinjene Države preuzele su vođstvo u globalnim naporima oko ograničavanja sovjetskog ekspanzionizma, ali rukovodeći se prvenstveno moralnim i geopolitičkim činiocima. Opravdani interesi postojali su u obe ove sfere, ali je ipak način na koji su oni prikazani u izvesnoj meri zamagljivao pokušaje definisanja strateških prioriteta. Čak je i tajni dokument šifrovan kao NSC-68, kako je bila označena Trumanova nacionalna

¹⁰ Robert Rhodes James, ed., *Winston S. Churchill: His Complete Speeches, 1897–1963*, New York, Chelsea House, 1974, 7:7710.

politika bezbednosti (čiji je pretežni autor bio ekstremni Pol Niče), izbegao da pomene koncepciju nacionalnog interesa prikazujući konflikt kao tradicijsnaga „slobode pod vladavinom zakona“¹¹ (što je podrazumevalao „čudesnu raznolikost, duboku toleranciju, pravdoljubivost slobodnog društva... u ko- me svaki pojedinac ima mogućnost da ostvari svoje stvaralačke moći“), i snaga „ropstva pod vladavinom oligarhije Kremlja“. Po sopstvenom nadah- nuću Amerika se pridružila borbi u Hladnom ratu ne kao geopolitičkom nad- metanju oko granica ruske moći već kao moralnoj krstaškoj vojni za dobro- bit slobodnog sveta.

U jednom takvom poduhvatu američka politika bila je predstavljena kao nepristrasni napor u pravcu unapređenja opštih interesa čovečanstva. Džon Foster Dalas, vispreni delatnik u krizama i tvrdi eksponent američke moći, i pored toga opisao je američku spoljnu politiku kao neku vrstu glo- balnog dobrovoljnog nastojanja na osnovu načela potpuno drugačijih od onih kojima su se kroz istoriju koristile druge velike države. Pri tom je pri- metio da su SAD „iako je mnogima teško da to shvate,¹² zaista... motivisane razlozima koji prevazilaze kratakoročne interese“. Prema tom gledištu, uti- caj Amerike neće obnoviti geopolitičku ravnotežu već će je prevazići:

Mnogo vekova bio je običaj da nacije deluju samo da bi ostvarile svoje „sebične interese“, dok je Amerika imala svoja „načela“ i ta njena „sudbina“ stara je koliko i Republika. Novo je samo to da je globalno geopolitičko nadmetanje, u kome su Sjedinjene Države lider a ne posmatrač sa strane, opravdano prvenstveno moralnim razlozima a da američki nacionalni interes pri tom nije poreknut. Ovo pozivanje na univerzalnu odgovornost je temelj čvrste američke obaveze da obnovi razoreni posleratni svet braneći liniju protiv sovjetske ekspanzije. No, ipak, kad je došlo vreme da se bije bitka u „vrućim“ ratovima na periferiji komunističkog sveta pokazalo se da ta oba- veza nije pouzdana direktiva.

KOREJSKI RAT

Korejski rat završio se bez definitivne odluke, ali su debate koje je on izazvao zasenile pitanja koja su deceniju potom pocepala zemlju.

U 1945. godini Koreju, do tada japansku koloniju, oslobodile su pobe- ničke trupe saveznika. Severni deo Korejskog poluostrva okupirao je Sovjet- ski Savez, a južnu polovinu Sjedinjene Države. Svako od njih, pre no što se povukao iz svoje zone, uspostavio je svoj oblik vladavine (1948. i 1949. go- dine). Juna 1950. vojska Severne Koreje izvršila je invaziju Južne Koreje.

¹¹ A Report to the National Security Council by the Executive Secretary on US Objectives and Programs for National Security, NSC-68, Apr. 14, 1950, 7.

¹² John Foster Dullas, „Foundations of Peace“ (obraćanje veteranima stranih ratova), New York., Avg. 18, 1958.

Trumanova administracija smatrala je to klasičnim primerom sovjetsko-kineske agresije po modelu koji su primenili Nemačka i Japan pred Drugi svetski rat. Iako su američke oružane snage prethodnih godina bile drastično smanjene, Truman je doneo hrabru odluku da se odupre angažujući uglavnom američke trupe stacionirane u Japanu.

Iz savremenih istraživanja proizlazi da je motivacija na komunističkoj strani bila kompleksna. Kad je severnokorejski lider Kim Il Sung aprila 1950. zatražio Staljinovo odobrenje za invaziju, sovjetski lider ga je okuražio. Kim je naučio lekciju Titovog prebegavanja dve godine ranije: prvoj generaciji lidera bilo je naročito teško da se uklopi u sovjetski satelitski sistem koji je on smatrao imperativom za ruski nacionalni interes. Počev od Maove posete Moskvi krajem 1949 – manje od tri meseca posle proglašenja Narodne Republike Kine – Staljina je uznemirio potencijal Kine koja se nastajala pod vođstvom čoveka Maovih dominantnih osobina. Invazija Južne Koreje mogla je da odvuče pažnju Kine prema krizi na njenim granicama, usmeri američko interesovanje na Aziju umesto na Evropu i, u svakom slučaju, da apsorbuje nešto američkih resursa u tom poduhvatu. Ukoliko bi se ostvario kroz sovjetsku podršku, projekt Pjongjanga o ujedinjenju mogao bi Sovjetskom Savezu obezbediti dominantnu poziciju u Koreji i, s obzirom na istorijsku uzajamnu sumnjičavost te dve zemlje, stvoriti neku vrstu protivteže Kini u Aziji. Mao se držao Staljinove direktive – koju mu je preneo Kim Il Sung po svoj prilici u prenatlaženim terminima – ali iz suprotnih razloga; bojao se naime sovjetskog okruženja s obzirom na vekovne sovjetske ambicije prema Koreji u to vreme ispoljene u zahtevima za ideološkom potčinjenošću koje je Staljin postavljao kao uslov za kinesko-sovjetsko savezništvo.

Jednom prilikom jedan eminentni Kinez rekao mi je da to što je Staljin naveo Maoa da autorizuje Korejski rat bila njegova jedina strategijska pogreška; na kraju je naime taj rat odložio ujedinjenje Kine za čitav vek pošto je doveo do stvaranja američke obaveze prema Tajvanu. No, kako god da se dogodilo, uzrok Korejskog rata nije bio toliko u kinesko-sovjetskoj konspiraciji protiv Amerike koliko u trostrukom manevru za dominaciju u okviru komunističkog međunarodnog poretka, uz Kim Il Sunga koji se trudio da dobije podršku za svoje osvajanje čije su globalne posledice na kraju iznenadile sve glavne učesnike.

Složeni strategijski činoci kojima se rukovodio sovjetski svet nisu naišli na odgovarajući odgovor na američkoj strani. U samoj stvari, Sjedinjene Države su se borile za načelo – poraziti agresiju, što bi se ostvarilo uz odobrenje Ujedinjenih nacija. Amerika je mogla dobiti to odobrenje jer je sovjetski ambasador svojim stalnim protestovanjem zbog isključenja Kine iz OUN sebe izolovao kao ključnog glasača u Savetu bezbednosti. Manje je bitno precizno šta je značila fraza „poraziti agresiju“. Je li to bila totalna pobepretpostavljalo da rat treba da se privede kraju?

Kako se realno dogodilo, iskustvo je nadišlo teoriju. Iznenadno iskrcavanje generala Dagleasa Makartura kod Inčona septembra 1950. uhvatilo je u

klopku severnokorejsku armiju na jugu i dovelo do njenog velikog poraza. Da li je pobedonosna armija trebalo da pređe ranije postavljenu liniju podele¹³ na 38. paraleli i uđe u Severnu Koreju i tako postigne ujedinjenje? Da je tako učinila, prešla bi granice doslovnog tumačenja načela kolektivne bezbednosti pošto je sadržina pravnog pojma suzbijanja agresije bila ostvarena. No, kakva bi bila lekcija s geopolitičke tačke gledišta? Ako agresor ne bi imao potrebe da strahuje od drugih posledica osim *status quo ante*, zar ne bi i u nekom drugom slučaju ishod ponovo bio sličan?

Postojalo je nekoliko alternativa, na primer, zadržati napredovanje na uskom grlu poluostrva na liniji između gradova Pjongjang i Vonsan dugoj oko 150 milja do kineske granice. Time bi bio uništen najveći deo kapaciteta Severne Koreje, a devet desetina njenog stanovništva uvelo bi se u ujedinjenu Koreju na dovoljnoj udaljenosti od kineske granice.

Danas znamo da su se, dok su se američki planeri predomišljali, Kinezi pripremali za moguću intervenciju. Već juna 1950. Kina je koncentrisala 250.000 vojnika na svojoj granici sa Korejom. Do avgusta su glavni kineski stratezi operisali na temelju zaključka da će njihov severnokorejski saveznik koji je još uvek napredovao brzo kapitulirati pred nadmoćnim američkim snagama koje su se u potpunosti rasporedile na frontu (u stvari su tačno predvideli i Makarturovo iznenadno iskrcavanje kod Inčona). Na dan 4. avgusta, dok je front bio još duboko u Južnoj Koreji duž takozvanog pusanškog perimetra, Mao je na Politbirou izjavio – „Ako američki imperijalisti budu pobeđivali,¹⁴ opiće ih uspeh pa će tada biti u poziciji da nas ugroze; moramo im pomoći. To mogu biti dobrovoljačke jedinice, i to u vreme koje nama bude odgovaralo, ali već sad moramo da se pripremamo.“ Međutim, Ču Enlaju je rekao da, ako Sjedinjene Države ostanu duž linije Pjongjang–Vonsan, kineske snage ne bi trebalo da napadaju nego da se zaustave i intenziviraju vojnu obuku. Šta bi se dogodilo tokom ili posle ove pauze ostaje samo da se nagađa.

Međutim, američke snage nisu načinile pauzu; Vašington je odobrio Makarturu da pređe 38. paralelu ne određujući mu granicu napredovanja – osim kineske granice.

Za Maoa su američki pokreti prema granici Kine prevazilazili problem Koreje. Truman je pre izbivanja Korejskog rata postavio Sedmu flotu između ratujućih strana u Tajvanskom zalivu pod izgovorom da ih obe štiti od građanskog rata u Kini čime je pokazao američku posvećenost miru u Aziji. U to vreme prošlo je tek devet meseci od Maovog proglašenja Narodne Republike Kine. Da se konačni ishod Korejskog rata sveo na prisustvo velikih američkih snaga uz kinesku granicu, uz američku flotu usidrenu između Tajvana i kopnene Kine, odobravanje severnokorejske invazije na Južnu Koreju pretvorilo bi se u strategijsku katastrofu.

¹³ Džordž V. Buš suočio se sa sličnim pitanjem kad su snage Sadama Huseina 1991. bile izbačene iz Kuvajta.

¹⁴ Shen Zhihua, *Mao, Stalin and the Korean War: Trilateral Communist Relations in the 1950s*, prev. Neil Silver, London, Routledge, 2012, 140.

U susretu dve različite koncepcije svetskog poretka Amerika je nastojala da zaštiti status kvo koji je nastao posle usvajanja vestfalskih i međunarodnih pravnih načela. Ništa nije bilo toliko suprotno Maovim shvatanjima njegove revolucionarne misije, koliko očuvanje statusa kvo. Iz kineske istorije je znao da je Koreja mnogo puta bila invazioni put u Kinu. Njegovo revolucionarno iskustvo zasnivalo se na propoziciji da su se građanski ratovi završavali pobedom ili porazom a ne mrtvom trkom. Sebe je ubedio da će Amerika, kad se bude dobro smestila uz reku Jalu koja odvaja Kinu od Koreje, kao svoj sledeći korak u opkoljavanju Kine početi da prodire u Vijetnam. (To je bilo četiri godine pre no što se Amerika angažovala u Indokini.) Ču Enlaj je izvršio ovu analizu i ukazao na nesrazmernu ulogu Koreje u kineskom strateškom razmišljanju, kad je 26. avgusta 1950, na sastanku Centralne vojne komisije, rekao da je Koreja „zaista sama žiža borbe u svetu...“¹⁵ Pošto osvoje Koreju Sjedinjene Države će se sigurno okrenuti prema Vijetnamu i drugim kolonijalnim zemljama. Sledstveno tome, korejski problem je u najmanju ruku ključ za Istok.“

Elementi kao što su ovi naveli su Maoa¹⁶ da ponovi strategiju kineskih lidera iz 1593. primenjenu protiv japanske invazije koju je vodio Tojotomi Hidejoši. Vođenje rata protiv supersile predstavljalo je mučan zadatak; bar dva kineska maršala odbila su da komanduju jedinicama određenim za borbu s američkim snagama. Mao je međutim insistirao i iznenadni kineski napad doveo je do povlačenja američkih snaga iz doline reke Jalu.

No, posle te kineske intervencije – u čemu je sad bila svrha rata i koju je strategiju trebalo primeniti? Ova pitanja izazvala su velike debate u Americi koje su zasenile čak i daleko neugodnije kontroverze u kasnijim američkim ratovima. (Razlika je bila u tome što su, nasuprot protivnicima Vijetnamskog rata, kritičari Korejskog optuživali Trumanovu administraciju što ne koristi dovoljno snage da izvojuje pobedu, a ne da se povuče.)

Došlo je do javnog neslaganja između komandanta na bojnopolju Dagleasa Makartura i šefa združenog štaba koji je uživao Trumanovu podršku. Makartur se zalagao za tradicionalni pristup koji je bio u osnovi svakog prethodnog američkog vojnog angažovanja: cilj rata je pobjeda i ona se mora izvojevati svim sredstvima koja su potrebna, uključujući vazdušne napade na samu Kinu; svaki zastoj na frontu je strateški promašaj. Komunistička agresija mora biti poražena tamo gde se pojavila; američki vojni kapaciteti treba da se uposle u meri u kojoj je to potrebno a ne da se konzervišu za neprimer, u Zapadnoj Evropi).

¹⁵ Chen Jian, *China's Road to the Korean War: The Making of the Sino-American Confrontation* New York, Columbia Univ. Press, 1994, 149–50. O analizi rata i njegovih regionalnih implikacija na nivou kineskog vođstva vidi i Sergei Goncharov, John Lewis, and Xue Litai, *Uncertain Partners: Stalin, Mao, and the Korean War*, Stanford, Calif., Stanford Univ. Press, 1993; Henry Kissinger, *On China*, New York, Penguin Press, 2011, chap. 5; Shen, *Mao, Stalin, and the Korean War*; and Shu Guang Zhang, *Mao's Military Romanticism: China and the Korean War, 1950–1953*, Lawrence, Univ. Press of Kansas, 1995.

¹⁶ Vidi glavu 5.

Administracija predsednika Trumana odgovorila je na dva načina: dekad je Truman razrešio komandantske dužnosti Makartura zbog davanja izjava suprotnih politici administracije. U suštini Truman je naglasio potrebu za uzdržanošću kao svoju koncepciju: glavna pretnja bio je Sovjetski Savez a njegov strateški cilj bila je dominacija Evropom. Prema tome, boriti se u Korejskom ratu do njegovog vojnog zaključenja i, čak, proširenja u Kinu, po rečima generala Omara Bredlija, šefa Združenog štaba i komandanta fronta protiv Nemačke, predstavljalo je „loš rat, na lošem mestu, u loše vreme i protiv lošeg neprijatelja“.¹⁷

Posle nekoliko meseci linija fronta stabilizovala se duž 38. paralele u junu 1951 – tamo gde je rat i počeo, tačno na istom mestu na kome se to dogodilo i pola milenijuma ranije. U tom trenutku Kinezi su ponudili pregovore koje su Amerikanci prihvatili. Sporazum je postignut dve godine potom i uz neke kraće napetosti ostao je na snazi evo već 60 godina.

U tim pregovorima, kao i kad je reč o početku rata, obe strane suočile su se sa dva različita pristupa strategiji. Trumanova administracija je obelodanila američko gledište o odnosima moći i legitimitetu. Po tom gledištu rat i mir su dve faze u politici; kad su pregovori počeli prestala je upotreba sile i stvar je preuzela diplomatija. Svaka takva aktivnost odvija se po sopstvenim pravilima. Snaga je potrebna da bi se ostvarili pregovori, a posle toga ona se uklanja; ishod pregovora zavisi od atmosfere dobre volje koja bi bila uništena vojnim pritiskom. U tom duhu američkim snagama bilo je naređeno da se u toku razgovora ograniče isključivo na suštinski defanzivne operacije kako bi se izbegla primena širokih ofanzivnih mera.

Kinesko gledište bilo je sasvim suprotno. Rat i mir su dve strane jedne iste medalje. Pregovori su produžetak borbe na bojištu. U skladu sa mišljenjem drevnog kineskog stratega Sun Cua u njegovom delu *Veština rata*, suština nadmetanja je u psihologiji – delovati na protivnikove proračune i smanjiti njegovu uverenost u uspeh. Smanjeno pouzdanje protivnika znak je njegove slabosti koju treba iskoristiti da bi se stekla vojna prednost. Komunistička strana koristila je zastoje na frontu kako bi podstakla neraspoloženje američke javnosti zbog rata čiji je ishod neizvestan. U stvari, tokom pregovora Amerikanci su imali dosta žrtava, gotovo kao u ofanzivnoj fazi rata.

Na kraju je svaka strana postigla svoj cilj: Amerika je podržala doktrinu obuzdavanja agresora i očuvanja teritorijalnog integriteta saveznika koji se u međuvremenu razvio u jednu od ključnih zemalja Azije; Kina je potvrdila svoju rešenost da brani prilaze svojim granicama i demonstrirala svoj prezir prema međunarodnim pravilima u čijem stvaranju nije učestvovala. Ishod je bio nerešen, ali je otkrio potencijalnu nesposobnost Amerike da poveže strategiju sa diplomatijom, moć sa legitimitetom, kao i da definiše svoje suštin-

¹⁷ General Omar Bredli, na čelu Združenog štaba, Svedočenje pred Senatskim komitetom za oružane snage i spoljnu politiku 15. maja 1951, u *Military Situation in the Far East*, saslušanje na 82. zasedanju Kongresa, 1. sesija, deo 2, 732, 1951.

ske ciljeve. Koreja je na kraju povukla crtu po sredini veka. Bio je to prvi rat u kome je Amerika specifično odbacila pobjedu kao svoj cilj i na taj način predskazala stvari koje će se tek dogoditi.

Kako se pokazalo, najveći gubitnik bio je Sovjetski Savez. On je ohrabrio prvobitnu odluku o invaziji i podržao njene posljedice obilno snabdavajući svoje saveznike, ali je pri tom izgubio njihovo poverenje. Seme kinesko-sovjetskog razdora bilo je posejano u Korejskom ratu jer su Sovjeti insistirali na plaćanju isporuka i pri tom odbili svoju pomoć u borbama. Taj rat je takođe podstakao brzo i široko ponovno naoružavanje, što je uspostavilo veliku neravnotežu u Zapadnoj Evropi u smislu snage koju je zahtevala američka doktrina obuzdavanja potencijalnog neprijatelja.

Svaka strana pretrpela je i nazadak. Kineski historičari smatraju da je Kina izgubila mogućnost da Tajvan ujedini sa kopnenom Kinom samo zato da bi podržala jednog nepouzdanog saveznika. Sjedinjene Džave izgubile su svoj oreol nepobedivosti koji im se pripisivao od Drugog svetskog rata, i ponešto od svog smisla za orijentaciju. Azijski revolucionari, sa svoje strane, naučili su lekciju kako uvući Ameriku u rat bez jasnog završetka koji smanjuje podršku američke javnosti. Amerika je takođe ostala nesložna u mišljenjima o strategiji i međunarodnom poretku što ju je proganjalo i u džunglama Vijetnama.

VIJETNAM I RASPAD NACIONALNOG KONSENZUSA

Čak i usred tegoba Korejskog rata kombinacija Vilsonovih načela i Ruzveltove geostrategije dovela je do neobično dinamičnog razvoja tokom prvih 15 godina Hladnog rata. Uprkos početnoj domaćoj debati u 1948–49, došlo je do američkog vazdušnog mosta koji je neutralisao sovjetske ultimatumе oko pristupa Berlinu, do Korejskog rata i do poraza sovjetskih pokušaja da na Kubi 1962. postavi nuklearne balističke rakete srednjeg dometa. Posle toga došlo je do sklapanja ugovora sa Sovjetskim Savezom o zabrani nuklearnih proba u atmosferi, što je bio simbol potrebe supersila za pregovori- ma i ograničenjem svojih kapaciteta da unište čovečanstvo. Politiku obuzdavanja podržao je jedan u suštini dvostranački konsenzus u Kongresu. Odnosi između kreatora politike i intelektualnih zajednica bili su profesionalni i zasnivali su se na pretpostavljenim dugoročnim ciljevima.

Međutim, u vreme atentata na Džona Kenedija nacionalni konsenzus počeo je da nestaje. Delimičan razlog bio je šok zbog ubistva mladog pred- sednika koji je pozivao Ameriku da ispuni svoje idealističke tradicije. Iako napadač bio komunistički koji je boravio u Sovjetskom Savezu, kod većine pripadnika mlađe generacije taj gubitak najavio je pitanja moralne vrednosti američke sposobnosti za akciju.

Hladni rat počeo je pozivom na podršku demokratiji i slobodi širom sveta, a dodatni impuls pružio je Kenedi prilikom svog stupanja na dužnost. Međutim, posle dužeg vremena vojne doktrine u prilog strategije obuzdava-

nja počele su nepovoljno da deluju na shvatanja u javnom mnjenju. Jaz između destruktivnosti oružja i raznih svrha u koje se ono može upotrebiti pokazao se nepremostivim. Nijedna teorija o ograničenoj vojnoj upotrebi nuklearne tehnologija nije se pokazala održivom. Vladajuća strategija zasniva se na sposobnosti nanošenja nivoa civilnih žrtava koji se ocenjuje kao neizdržljiv, a u svakom slučaju ne može se govoriti o cifri manjoj od nekoliko desetina miliona na obe strane, i to za samo nekoliko dana. Ova računica obuzdala je samopouzdanje nacionalnih lidera i smanjila poverenje javnosti u njihovo vođstvo.

Pored toga, kako se politika obuzdavanja selila na ivice Azije, susretala se sa uslovima sasvim suprotnim onima u Evropi. Maršalov plan i NATO uspeli su jer je politička tradicija vladavine ostala čak i u poremećenoj Evropi. Ekonomska obnova vratila je političku vitalnost. Međutim, u velikom delu nedovoljno razvijenog sveta politički okvir bio je slab ili nov, a ekonomska pomoć, pored stabilnosti, isto toliko često rađala je i korupciju.

Ove dileme izbile su u prvi plan u Vijetnamskom ratu. Truman je poslao civilne savetnike u Južni Vijetnam da se odupru gerilskom ratu 1951; Ajzenhauer je dodao vojne savetnike 1954; Kenedi je 1962. ovlastio borbene jedinice da pomažu u obuci domaćoj vojsci, a Džonson je 1965. uputio u Vijetnam ekspedicioni korpus koji je kasnije povećan na pola miliona vojnika. U Kenedijevo vreme došlo se do ivice učestvovanja u ratu, a Džonson ga je konačno učinio svojim pošto se smatralo da je napad Severnog Vijetnama na Južni Vijetnam bio prethodnica u kinesko-sovjetskom pokušaju globalne dominacije. Zato su američke snage morale da se odupru jer bi inače čitava Južnoistočna Azija došla pod komunističku kontrolu.

Braneći Aziju, Amerika je pokazala nameru da radi onako kako je to činila i u Zapadnoj Evropi. U skladu s „teorijom domina“ predsednika Ajzenhauera prema kojoj pad jedne zemlje pod komunističku vlast neminovno izaziva i pad drugih, primenjena je doktrina obuzdavanja agresora po modelu NATO-a, uporedo sa ekonomskim i političkim oporavkom (slično Maršalovom planu). Istovremeno, da bi se izbeglo „širenje rata“, Sjedinjene Države su se uzdržale od napada na svetilišta u Kambodži i Laosu odakle su snage Hanoja lansirale svoje napade koji su izazvali hiljade žrtava i kuda su se povlačile da bi se sačuvala od gonjenja.

Nijedna američka administracija za to vreme nije imala čvrst plan završetka rata; jedini koji su postojali odnosili su se na očuvanje nezavisnosti Južnog Vijetnama, uništenje vojnih snaga Hanoja i bombardovanje Severnog Vijetnama čiji bi intenzitet naterao Hanoj da preispita svoju politiku osvajanja i počne pregovore. Sve do sredine Džonsonovog mandata ovakav pristup nije tretiran s nekim posebnim oduševljenjem niti je nailazio na veće protivljenje. Tada je došlo do talasa protesta i kritika u medijima. Kulminacija je dostignuta 1968, posle ofanzive Tet u kojoj je, prema konvencionalnoj vojnoj terminologiji, vojska Severnog Vijetnama pretrpela katastrofalan poraz koji je, međutim, u zapadnoj štampi predstavljen kao zaprepašujuća pobeda i dokaz američkog neuspeha koji je „pogodio u žicu“ i samu Džonsonovu administraciju.

Li Kuan Ju, osnivač singapurske države i možda najmudriji azijski lider svog perioda i danas je čvrsto uveren da je američka intervencija bila neophodna kako bi se očuvali izgledi za samostalnu Jugoistočnu Aziju. Analiza posledica komunističke pobede u Vijetnamu bila je uglavnom tačna. No, u vreme punog američkog učešća u Vijetnamu kinesko-sovjetsko jedinstvo nije više postojalo; kriza u njihovim odnosima produžila se u šezdesetim godinama. Kina na mukama zbog Velikog skoka napred i Kulturne revolucije sve više je na Sovjetski Savez gledala kao na opasnog i pretećeg protivnika.

Načela obuzdavanja primenjena u Evropi pokazala su se mnogo manje pogodnim u Aziji. Evropska nestabilnost nastala je pošto je ekonomska kriza prouzrokovana ratom zapretila da oslabi tradicionalne domaće političke institucije. U Jugoistočnoj Aziji posle jednog veka kolonizacije te institucije je tek trebalo stvoriti – naročito u Južnom Vijetnamu koji nikad u istoriji nije postojao kao samostalna država.

Amerika je pokušala da taj jaz zatvori kampanjom političke izgradnje uporedo sa vojnim naporima. Vodeći konvencionalni rat protiv divizija Severnog Vijetnama i rat u džungli protiv gerile Vijetkonga, Amerika se upustila u politički inženjering u jednom regionu koji nikad, vekovima, nije znao za samoupravu ili demokratiju.

Posle jednog niza državnih udara (od kojih je prvi, novembra 1963, u stvari inspirisala Američka ambasada uz blagoslov Bele kuće u nadi da će vojna vladavina doprineti stvaranju liberalnih institucija) za predsednika Južnog Vijetnama došao je general Ngujen Van Tije. Na početku Hladnog rata nekomunistička orijentacija vlade shvaćena je – možda suviše široko – kao dokaz da ju je vredelo očuvati protiv sovjetskih nastojanja. Sad, u atmosferi uzajamnog prebacivanja, nesposobnost Južnog Vijetnama da iznikne kao potpuno operativna demokratija (usred krvavog građanskog rata) izazvala je buru gorkih potkazivanja. Rat koji je u početku podržavala većina i koji do njegovih sadašnjih dimenzija doveo predsednik pozivajući se na univerzalna načela slobode i ljudskih prava, sada je bio kuđen kao dokaz američke moralne ograničenosti. Uvrede su se nizale jedna za drugom a jedna od najčešćih bila je „varvari“. Američko vojno angažovanje opisivano je kao oblik „ludila“ i otkrivalo duboke mane u američkom načinu života;¹⁸ optužbe o obesnom satiranju civila postale su rutinske.

Domaća debata o Vijetnamskom ratu pokazala se kao jedna od najžuštijih u američkoj istoriji. Funkcioneri u administraciji u većini su bili pojedinci znatne inteligencije i čestitosti koji su se odjednom našli pod optužbama za gotovo kriminalnu ludost i svesno zavaravanje. Ono što je počelo kao razumna rasprava o izvodljivosti i strategiji, izrodilo se u ulične demonstracije, pogrde i nasilje.

¹⁸ Vidi Peter Braestrup, *Big Story: How the American Press and Television Reported and Interpreted the Crisis of Tet 1968 in Vietnam and Washington*, Boulder, Color., Westview Press, 1977; Robert Elegant, „How to Lose a War: The Press and Viet Nam“, *Encounter*, London, Aug. 1981, 73–90; Guenter Lewy, *America and Vietnam*, New York, Oxford Univ. Press, 1978, 272–79, 311–24.

Kritičari su bili u pravu tvrdeći da je američka strategija, naročito u početnim fazama rata, bila loše prilagođena stvarnosti jednog asimetričnog sukoba. Kampanje bombardovanja koje su smenjivale „pauze“ da bi se povećala spremnost Hanoja za pregovore, proizvodile su samo zastoje, a sa njim i nastavljajući unutrašnjih prepirki i dezorijentacije, a ne ozbiljne pregovore s protivnikom. Dileme Vijetnama bile su u znatnoj meri posledica akademskih teorija o postepenoj eskalaciji koja je održavala Hladni rat. Iako su se konceptijski uklapale u postojeću poziciju nuklearnih supersila, manje su se primenjivale na asimetrični sukob s protivnikom koji se držao gerilske strategije. Neka očekivanja da se uspostavi odnos između ekonomske reforme i političke evolucije nisu bila realna u Aziji. Međutim, to su bile teme za ozbiljnu raspravu a ne za uzajamne optužbe i ulicu i za napade na univerzitete i vladine ustanove.

Slom velikih aspiracija izazvao je nestanak samopouzdanja bez čega nema čvrstine državne uprave. Lideri koji su u početku podržali američku spoljnu politiku bili su posebno iritirani besom studenata. Nesigurnost njihovih starijih pretvorila je normalne žalbe mladih koji se razvijaju u neinstucionalni bes i nacionalnu traumu. Javne demonstracije dostizale su takve dimenzije da su naterale predsednika Džonsona – koji je nastavljao da opisuje rat tradicionalnim terminima kao odbranu slobodnog naroda od nasrtaja totalitarizma – da svoje javne nastupe ograniči samo na vojne baze.

U mesecima posle završetka mandata predsednika Džonsona 1969. godine, jedan broj ključnih arhitekata rata javno je podneo ostavku na svoje pozicije i pozvao na završetak vojnih operacija i američko povlačenje. Te teme su potom razrađene sve dok se administracija nije zaustavila na programu da „završi rat“ putem jednostranog američkog povlačenja uz uslov da se vrate svi zarobljenici.

Ričard Nikson postao je predsednik kada je 500.000 američkih vojnika bilo na frontu u Vijetnamu, daleko od američkih granica, preko čitavog sveta – i taj broj se još povećao prema rasporedu urađenom za vreme Džonsona. Od početka Nikson se obavezao da će završiti rat. No, pored toga mislio je da bi bilo razumno to učiniti u kontekstu američke globalne obaveze da održava posleratni međunarodni poredak. Nikson je stupio na položaj pet meseci posle sovjetske vojne okupacije Čehoslovačke, dok je Sovjetski Savez gradio svoje interkontinentalne rakete dinamikom koja je predstavljala pretnju američkoj moći odvratanja (a po nekima ju je čak i prevazilazila). Istovremeno, Kina je ostajala uporno neprijateljski i oholo raspoložena. Amerika nije mogla prebaciti svoje odbrambene obaveze u jedan deo sveta a da pri tom ne oslabi svoju odlučnost u drugim delovima. Očuvanje američkog kredibiliteta u odbrani saveznika i globalni sistem poretka – uloga koju su Sjedinjene Države imale već dve decenije – ostala je integralni deo Niksonovih proračuna.

Nikson je povlačio američke trupe prema tempu od 150.000 godišnje, a sa učešćem u kopnenim borbama završio je 1971. godine. Odobrio je pregovore uz jedan uslov koji nije dolazio u pitanje: nikad nije prihvatio zahtev

Hanoja da mirovni proces otpočne smenom vlade Južnog Vijetnama – američkog saveznika – takozvanom koalicionom vladom, u stvari ispunjenom figurama koje je postavio Hanoj. To je bilo četiri godine nepokolebljivo odbijano, dok najzad, posle propale severnovijetnamske ofanzive (suzbijene bez pomoći američkih kopnenih trupa) 1972, što je konačno nagnalo Hanoj da se složi sa prekidom vatre i političkim rešenjem koje je do tada dosledno odbacivao preko tri godine.

U Sjedinjenim Državama debata se usredsredila na opštu želju da se stavi kraj na traumu koju je doživelo stanovništvo Indokine kao da je Amerika bila uzrok njegovih nevolja. I pored svega, Hanoj je insistirao na nastavku borbi ne zato što nije bio ubeđen u američku rešenost da ostvari mir, već je računao na iscrpljivanje volje Amerikanaca da trpe dalje žrtve. Vodeći psihološki rat, nemilosrdno su eksploatisali američke napore za postizanje kompromisa u ime programa dominacije u kome, kako se pokazalo, među njima nije bilo razlike.

Vojne akcije koje je predsednik Nikson naredio a koje je njegov vojni savetnik podržao, kao i politika diplomatske elastičnosti, dovele su do sporazuma 1973. godine. Vašington je polazio od pretpostavke da će Sajgon svojim snagama biti u stanju da prevaziđe uobičajena kršenja sporazuma, da će Sjedinjene Države dati podršku iz vazduha i s mora za slučaj šireg napada, kao i da će vremenom vlada Južnog Vijetnama, uz američku ekonomsku podršku, moći da izgradi jedno funkcionalno društvo i razvije transparentnije institucije (što se, na primer, dogodilo u Južnoj Koreji).

Da li je taj proces mogao biti brži i da li je neka druga definicija mogla biti data američkoj kredibilitnosti ostaće predmet žestokih rasprava. Glavna prepreka bila je teškoća koju su Amerikanci imali u razumevanju načina razmišljanja Hanoja. Džonsonova administracija precenjivala je delovanje američke vojne moći. Za razliku od konvencionalne mudrosti, Niksonova administracija precenjivala je značaj pregovora. Za ratnički iskusno vođstvo Hanoja koje je čitav život provelo boreći se za pobedu, kompromis je bio isto što i poraz, a pluralističko društvo – gotovo nezamislivo.

Razrešenje tog pitanja ne spada u sadržinu ove njige, a u svakom slučaju za sve zainteresovane predstavlja mučan proces. Nikson je uspeo da ostvari potpuno povlačenje i postigne rešenje uveren da će ono Južnom Vijetnamu dati pristojnu mogućnost da sam formira svoju sudbinu. Međutim, posle jedne decenije kontroverzi i nepovoljnog razvoja situacije kao i krize oko Votergejta, Kongres je 1973. znatno smanjio pomoć, da bi je sasvim ukinuo 1975. Severni Vijetnam osvojio je Južni Vijetnam šaljući gotovo čitavu jednu armiju preko međunarodne granice. Međunarodna zajednica ostala je nema a Kongres je američku vojnu intervenciju proglasio nezakonitom. Vlade Laosa i Kambodže pale su ubrzo zatim posle komunističkih ustanaka a zatim su Crveni Kmeri zaveli gotovo neviđeno brutalni teror.

Amerika je izgubila svoj prvi rat a takođe i nit koja je vodila ka njenoj koncepciji svetskog poretka.